

Demokracja – teoria i historia

Tomasz A. Winiarczyk

1

definicja

- forma ustroju państwowego, w którym obywatele sprawują rządy bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawicieli, większością przy poszanowaniu racji i praw mniejszości

inne definicje

- Democracy is a system ensuring that the people are governed no better than they deserve.
-George Bernard Shaw
- Democracy is the government of the people, by the people and for the people.
-Abraham Lincoln
- The strongest argument against democracy is a five minute discussion with the average voter.
-Sir Winston Churchill
- Democracy is the worst form of government, except all the others that have been tried.
-Sir Winston Churchill

3

4

trochę TEORII

5

Demokracja – zasady

- źródło władzy stanowi wola większości obywateli
- obywatele sprawują rządy bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawicieli

6

zastrzeżenie

- ustrój prawdziwie demokratyczny pociąga za sobą pluralizm poglądów politycznych
- pluralizm polityczny wyklucza pełne porozumienie (konsensus)
- oznacza to, że demokracja to nie są tak naprawdę rządy ludu, ale jego większości

7

wolność

- POZYTYWNA
- prawo do podejmowania niczym nieskrępowanych decyzji
- prawo do głosowania, organizowania zgromadzeń, wolność słowa
- NEGATYWNA
- brak narzucanych jednostce ograniczeń
- np. wolność od tortur, zakaz niewolnictwa, wolność od ingerencji władz w życie prywatne

8

równość

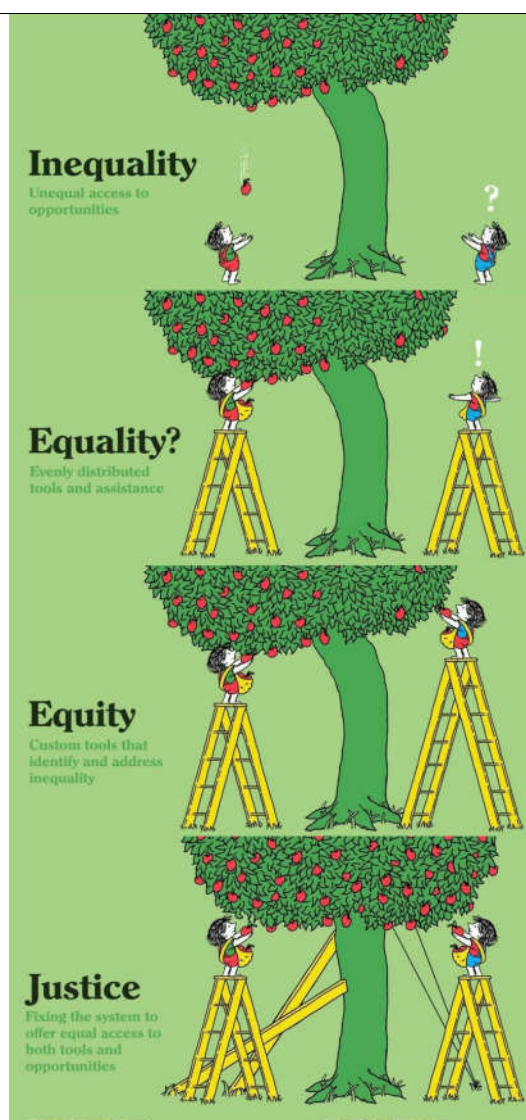
- stan rzeczy, w którym wszyscy ludzie w danym społeczeństwie mają taki sam status pod możliwie wszystkimi względami, w tym pod względem praw obywatelskich, wolności słowa, praw własności i równego dostępu do niektórych dóbr społecznych i usług socjalnych

9

równość

Wyróżniamy m.in.:

- równość pozioma – jednakowe szanse dla jednakowych ludzi
- równość pionowa – odmienne traktowanie różnych ludzi tak, aby zniwelować różnice spowodowane różnicami w wykształceniu, miejscu pochodzenia itp.
- równouprawnienie polityczne – wszyscy są równi wobec prawa.

sprawiedliwość

- przykładanie do siebie i innych ludzi zawsze tej samej miary moralnej i staranie się postępować zawsze zgodnie z wyznawanymi przez siebie zasadami etycznymi (potocznie)
- stała i niezmienna wola przyznania każdemu należnego mu prawa (Ulpian)
- cnota moralna, która polega na stałej i trwałej woli oddawania Bogu i bliźniemu tego, co im się należy (religijnie - chrześcijaństwo)
- przyznanie człowiekowi tego, co z tytułu jego wkładu pracy lub zasług słusznie mu się należy lub w ujęciu prawnym przyznanie każdej jednostce należnych jej praw wynikających z zasad demokracji (społecznie)

11

5+1 rodzajów sprawiedliwości społecznej wg Ch. Perelmana

- **każdemu to samo** – wszyscy członkowie społeczności powinni być traktowani jednakowo, niezależnie od jednostkowych uwarunkowań; raczej podejście utopijne
- **każdemu według jego zasług** – każdy członek społeczności powinien być traktowany według swoich zasług; ale jak porównywać zasługi?
- **każdemu według jego dzieł** – pod uwagę brane są efekty działalności jednostki, których wartość utożsamia się najczęściej z ich wartością wymienną, a nie wkład pracy; skutkuje wykształcaniem się elit gospodarczych; co z naturalnymi uwarunkowaniami jednostki, np. niepełnosprawnością?
- **każdemu według potrzeb** – zasada oparta na poczuciu solidarności, zakładająca równość w zaspokajaniu przynajmniej podstawowych potrzeb jednostki; prowadzi do problemów wynikających ze zróżnicowania potrzeb oraz kwestii ich finansowania
- **każdemu według pozycji** – kryterium arystokratyczne, wywodzące się z koncepcji hierarchicznej budowy społeczeństwa; przyzwala na nierówności z założenia
- **każdemu według tego, co przyznaje prawo** – kryterium nie dające odpowiedzi, co prawo powinno przyznawać

12

demokracja liberalna dziś

- Wiele osób używa terminu demokracja jako skrótów myślowego od demokracja liberalna.
- Tymczasem demokracja (w ogóle) to nie to samo co demokracja liberalna.

demokracja i liberalizm w XVIII w. były nie do pogodzenia – nadmierny liberalizm kłóci się z demokracją

13

w demokracji liberalnej

- suwerenność narodu
- możliwość kandydowania każdego obywatela
- wolne i uczciwe wybory
- pluralizm polityczny
- istnienie opozycji
- ograniczone rządy większości
- poszanowanie praw mniejszości
- podział władzy
- konstytucjonalizm
- rządy prawa
- jawność tworzenia prawa
- równość przed prawem
- niezawisłość sądów
- prawa człowieka
- prawo do petycji i skargi
- swobody obywatelskie
- społeczeństwo obywatelskie

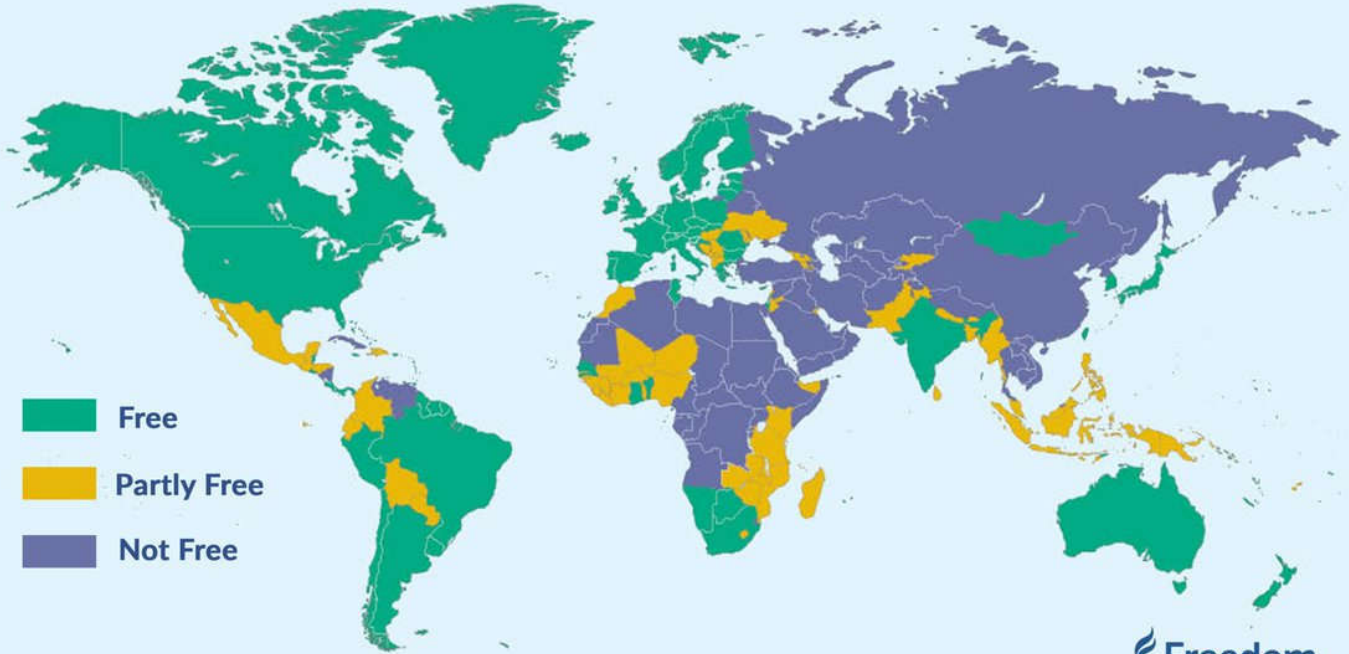
14

Freedom House 2019

Freedom in the World 2019

NEW REPORT: Democracy declines globally for the 13th consecutive year.

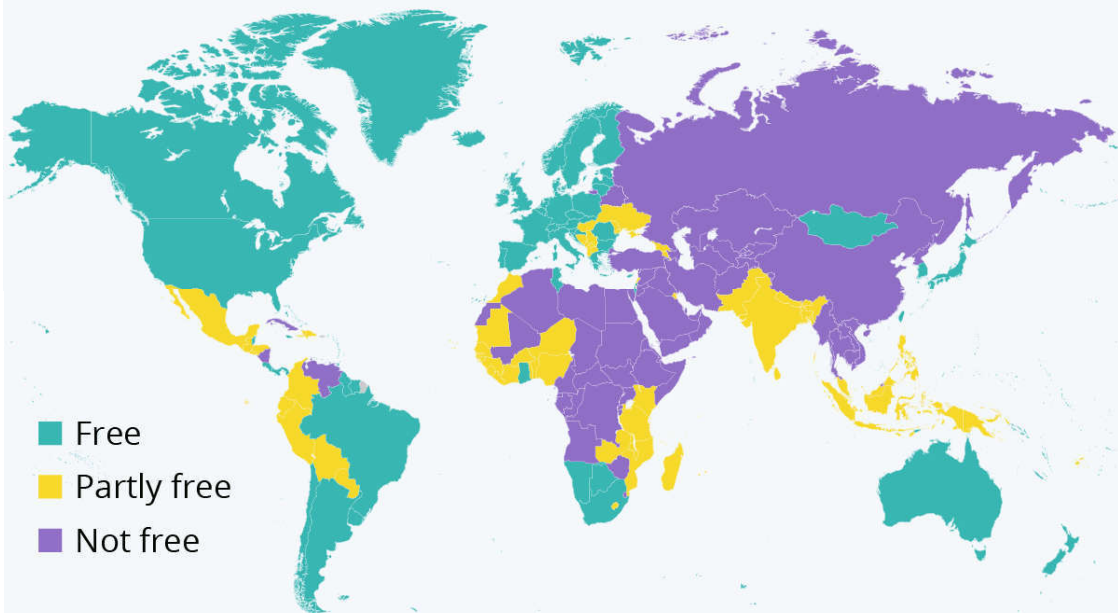

FreedomInTheWorld.org

Freedom House

The State Of Freedom In The World

Countries assessed for freedom levels in 2020*

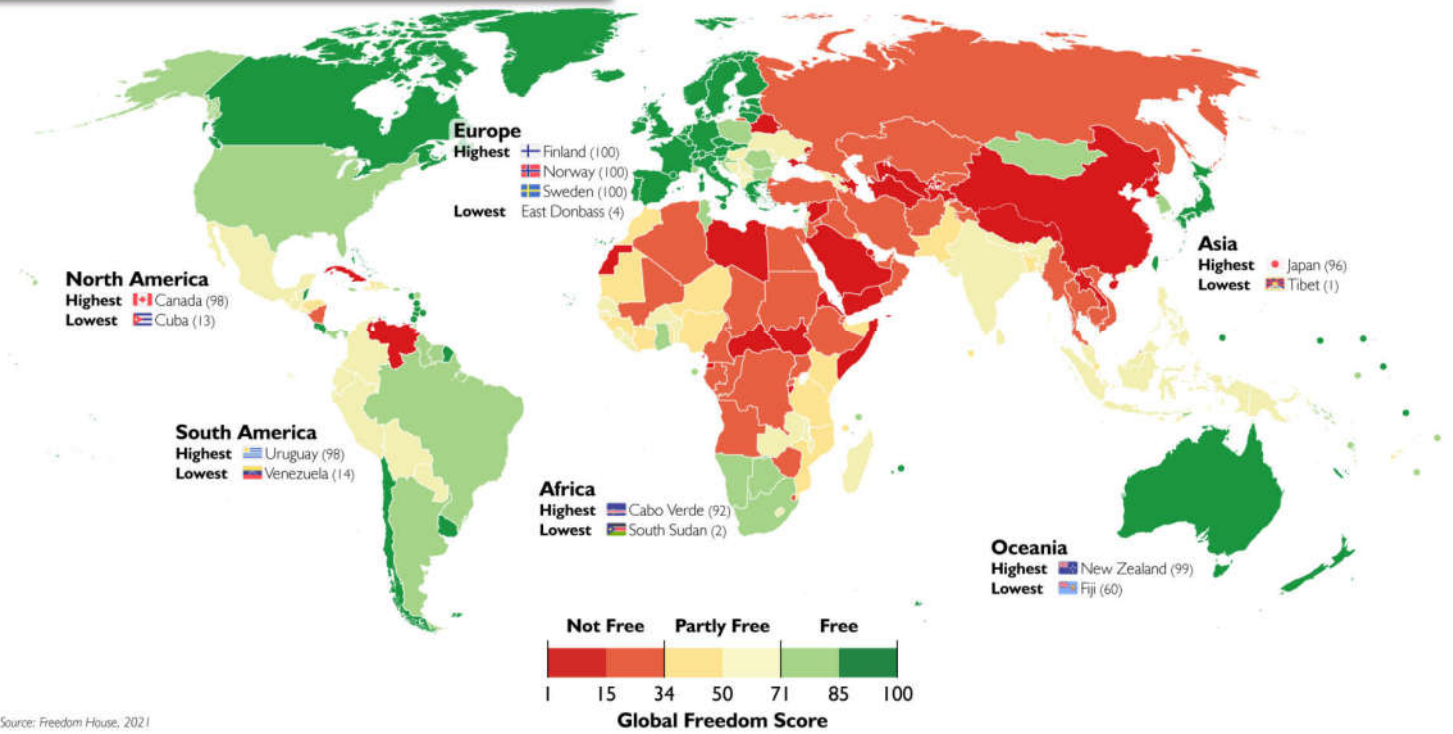
* 195 countries and 15 territories were rated for access to political rights and civil liberties.

Source: Freedom House

Global Freedom Index

The State of Democracy

Global Democracy Index rates, by country/territory (2021)*

Full democracies

- 9.00-10.00
- 8.00-8.99

Flawed democracies

- 7.00-7.99
- 6.00-6.99

Hybrid regimes

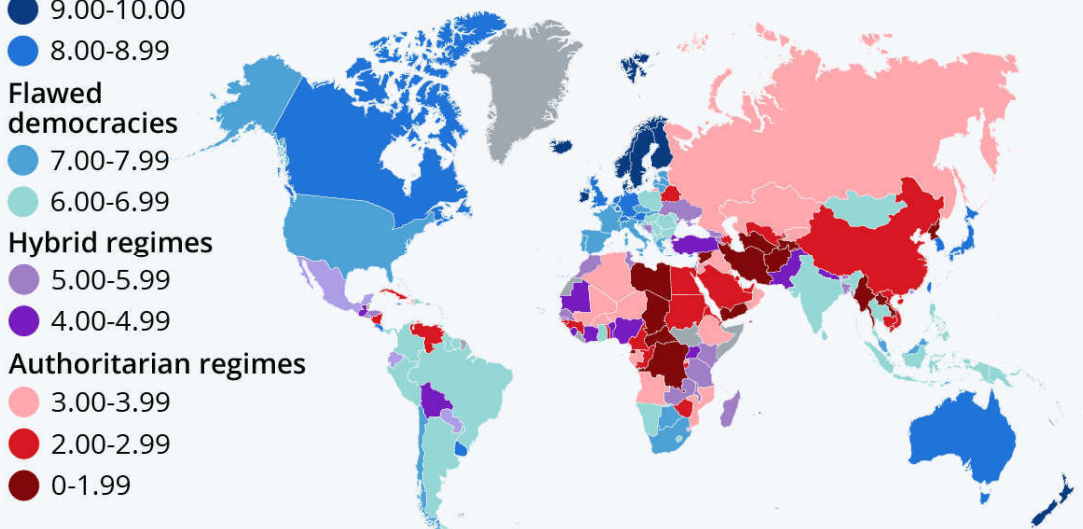
- 5.00-5.99
- 4.00-4.99

Authoritarian regimes

- 3.00-3.99
- 2.00-2.99
- 0-1.99

No data

* takes into account electoral process and pluralism, civil liberties, the functioning of government, political participation and political culture
 Source: The Economist Intelligence Unit

GLOBAL EROSION OF DEMOCRATIC NORMS

ELECTIONS

Over the last 4 years, electoral processes have declined more than any other measure of freedom.

TERM LIMITS FOR EXECUTIVES

Leaders in 34 countries have tried to revise term limits in the last 13 years and were successful 31 times.

ETHNIC CLEANSING

Instances of forced changes in the ethnic makeup of a country are more widespread than in 2005.

FREEDOM OF EXPRESSION

Freedom of expression, already in decline, has taken a steeper downturn in the past 6 years.

SAFETY OF EXPATS

Nearly half of Not Free countries have physically targeted their nationals and diasporas in other countries in the last 13 years.

RIGHTS OF MIGRANTS

Since the migration crisis emerged in 2015, eight democracies have declined due to the government's treatment of migrants.

<https://www.demdigest.org/democracy-in-alarming-decline-around-the-world-says-freedom-house/>

Demokracja bezpośrednia i pośrednia

DEMOCRACY

Kinda works like this.

odmiany demokracji

BEZPOŚREDNIA

- **referendum powszechne** – głosowanie nad pewną konkretną sprawą w celu zebrania i wyrażenia opinii lub woli społeczeństwa
- **plebiscyt** – powszechne głosowanie mieszkańców określonego terytorium w sprawie przynależności tego obszaru do danego państwa
- **zgromadzenia** – zwoływane do podjęcia wymaganych uchwał
- **inicjatywa ludowa** – inicjowanie przez obywateli tworzenia aktów prawnych
- **weto ludowe** – wyrażenie sprzeciwu wobec rozwiązań istniejących w obowiązującym systemie prawa
- **recall** – prawo obywateli do odwoływania urzędników pochodzących z wyborów powszechnych

Odwołanie orzeczenia – obywatele w głosowaniu powszechnym mają prawo do uchylenia orzeczenia sądu o niekonstytucyjności ustawy

Konsultacje ludowe – zasięgnięcie opinii obywateli w sprawach publicznych

POŚREDNIA

- obywatele sprawują swoją władzę zwierzchnią za pośrednictwem swoich reprezentantów, którzy wybierani są zarówno do ciał przedstawicielskich na szczeblu centralnym (parlament), jak i lokalnym (samorząd)

w ramach demokracji pośredniej wskazuje się też:

-możliwość składania petycji, listów otwartych itp.

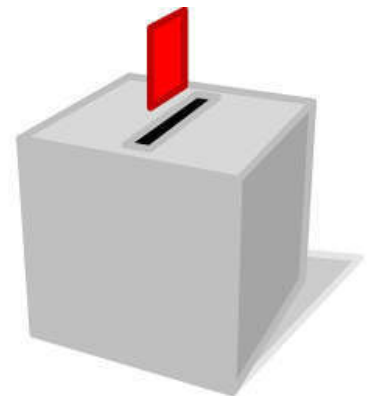
-- dostęp do służby publicznej

klasyfikacja demokracji wg G. Sartoriego

- **bezpośrednia**
(na zgromadzeniach)
- **przez referendum**
(każdy głosuje samodzielnie)
- **wyborcza**
- **przedstawicielska**

wybory

- niektórzy uważają, że jest to forma demokracji bezpośredniej
- niektórzy wyróżniają je jako odmienny rodzaj demokracji

23

zasady prawa wyborczego

- powszechność
- proporcjonalność albo większościowość
- równość
- tajne głosowanie
- bezpośredniość (niekiedy pośredniość)

24

ograniczenie praw wyborczych

- cenzus majątkowy
- cenzus płci
- cenzus wykształcenia
- cenzus rasowy
- cenzus wieku

cenzus – kwalifikacja obywatela ze względu na wykształcenie, majątek itp.;
w starożytnym Rzymie: podział obywateli na klasy mające różne uprawnienia oraz obowiązki wobec państwa

cenzus wyborczy – ograniczenie powszechności prawa wyborczego

25

argumenty za demokracją bezpośrednią

- niereprezentatywność przedstawicieli
- konflikty interesów
- w innym przypadku korupcja
- partie polityczne jako konieczne zło w demokracji pośredniej
- przekazywanie uprawnień na coraz niższe szczeble władzy
- koszty wyborów
- klientelizm (patronaż) i nepotyzm
- brak transparentności (przejrzystości)
- niemożność pełnego polegania na wybranym przedstawicielu
- zniechęcenie wyborców

26

argumenty przeciw demokracji bezpośredniej

- skala/liczba uczestników
- praktyczność i efektywność pod znakiem zapytania
- powolność procesu decyzyjnego
- podatność na demagogię
- niezrozumienie procesów politycznych, ekonomicznych itp. przez większość ludzi
- niechęć do zajmowania się sprawami publicznymi
- szukanie przede wszystkim własnego interesu
- manipulowanie datami głosowań i ramami czasowymi wystąpień
- suboptymalność wyników głosowania (inaczej układają się wyniki, gdy nad kilkoma kwestiami głosuje się razem, a inaczej, gdy głosuje się każdą z osobna)

27

DEMOKRACJA DELIBERATYWNA

- teoretyczny model ustrojowy propagowany m.in. przez J. Habermasa i J. Elstera;
- zakłada większy udział obywateli w procesie legislacyjnym poprzez organizację zinstytucjonalizowanych debat, uzupełniających proces nieformalnego kształtowania się opinii;
- w ten sposób społeczeństwo ma szansę świadomie wyrobić sobie zdanie na temat diskutowanych zagadnień oraz uzasadnić swoje poglądy, natomiast władza państwowa otrzymuje dużo pełniejsze informacje na temat oczekiwań wyborców

28